

LBRIS

We know
books

JOHN STEINBECK
STRADA SARDINELOR

*Traducere din limba engleză și note
de Ioana-Miruna Voiculescu*

LITERA
București

1

Deși nu constituia un model de ordine și curățenie, băcânia lui Lee Chong era un miracol al proviziilor. Mică și înghesuită, unica sa încăpere conținea tot ceea ce i-ar fi trebuit sau și-ar fi putut dori un om ca să trăiască și să fie fericit: haine, mâncare proaspătă sau conservată, băutură, tutun, echipament de pescuit, mecanisme de tot felul, bărci, frânghii, capace, cotlete de porc. De la Lee Chong puteai cumpăra o pereche de papuci, un chimono de mătase, o sută de whisky și un trabuc. Puteai găsi combinații care să se potrivească cu aproape orice stare de spirit. Singura marfă care nu era disponibilă la Lee Chong se găsea peste drum, la Dora.

Băcânia se deschidea în zori și nu se închidea până când ultimul cent hoinar nu fusese cheltuit sau nu se dusese la culcare. Nu că Lee Chong ar fi fost avar. Nu era, dar dacă cineva voia să cheltuiască bani, el îi stătea la dispoziție. Poziția sa în comunitate îl surprindea, atât cât putea fi el luat prin surprindere. De-a lungul anilor, toată populația de

pe Strada Sardinilor ajunsese să-i datoreze bani. Nu-și presa clienții, dar când datoria devenea prea mare, Lee le tăia creditul. Decât să urce dealul ca să cumpere din oraș, clientul își plătea de obicei datoria sau cel puțin se străduia.

Lee avea fața rotundă și era un om politic. Vorbea o engleză elegantă, fără să folosească însă vreodată litera „r“. Cât au durat războaiele dintre *tong*¹-urile californiene, se mai întâmpla să se pună preț pe capul lui Lee. În astfel de ocazii, se ducea pe furiș în San Francisco, unde se interna în spital până când trecea pericolul. Ce făcea cu banii câștigați, nimeni nu știa. Poate că nici nu-i vedea vreodată. Poate că întreaga sa avere consta din datorii neplătite. Dar trăia bine și era respectat de toți vecinii. Avea încredere în clienții săi până în punctul în care risca să devină ridicol. Uneori făcea afaceri proaste, dar până și pe acestea le valorifica măcar în termeni de reputație, dacă nu altfel. Cam așa stătea treaba și cu „Palatul azil de noapte și grătar“. Oricine altcineva ar fi considerat tranzacția o pierdere totală, dar nu și Lee Chong.

În băcănie, postul lui Lee Chong era în spatele vitrinei cu trabucuri. Casa de marcat se afla la stânga lui, iar abacul la dreapta. În spatele geamului se vedeau trabucuri maronii, țigări, tutun Bull

---

¹ Inițial asociații de întraajutorare ale emigranților chinezi, *tong*-urile au degenerat în grupuri cu activități ilegale, între anii 1850 și 1920 fiind implicate în lupte pentru teritoriu, profit etc.

LIBRIS | We know books

Durham, amestec de tutun Duke, tutun de pipă Five Brothers, iar pe peretele dinapoia lui, pe rafturi, erau sticle de un sfert și de jumătate de whisky Old Green River, Old Town House, Old Colonel și, preferatul tuturor, Old Tennessee, un whisky de amestec garantat să aibă patru luni vechime, foarte ieftin și cunoscut în cartier ca „Old Tennis Shoes”¹. Lee Chong nu se plasase între whisky și client fără motiv. Ocazional, se găseau spirite întreprinzătoare care să încerce să-i distragă atenția către altă parte a prăvăliei. Veri, nepoți, fii și nurori se ocupau de restul magazinului, dar Lee nu își părăsea niciodată locul din spatele vitrinei cu trabucuri. Geamul de deasupra era biroul lui. Își odihnea mâinile mici și grăسune pe sticlă, cu degetele ca niște cârnăciori mișcându-se neliniștite. Singura sa bijuterie era verigheta de aur lată de pe degetul mijlociu de la mâna stângă, cu care bătea neauzit în covorașul de cauciuc pentru rest, ale cărui mici protuberanțe se tociseră de mult. Lee avea buze pline și binevoitoare, iar sclipirea de aur vizibilă când zâmbea era caldă și generoasă. Purta ochelari pentru citit cu jumătate de lentilă și din cauză că privea totul prin ei, când se uita la distanță trebuia să-și dea capul pe spate. Dobânzi și reduceri, scăderi, adunări, pe toate le calculau degetele sale ca niște cârnăciori alunecând sprintene pe abac, în timp ce privirea

¹ Joc de cuvinte bazat pe sonoritatea similară; *old tennis shoes* înseamnă „teniși vechi”.

LIBRIS | We know
books

lui căpruie, prietenoasă se plimba prin băcănie, iar dinții sclipeau la clienți.

Într-o seară, cum stătea la locul său obișnuit pe un teanc de ziare ca să nu-i înghețe picioarele, reflecta cu umor și tristețe la o afacere care se consumase chiar în acea după-amiază și se consumase din nou, câteva ore mai târziu. Cum ieși din băcănie și o iei în diagonală peste maidanul acoperit de iarbă, croindu-ți drum printre țevile mari și ruginite abandonate de fabrici, dai de o cărare tăiată printre buruieni. Dacă o urmezi, treci de chiparoși, traversezi calea ferată și apoi urci pe un podeț de lemn cu șipci orizontale ca acelea pentru cotețul găinilor, ajungi la o clădire lungă, joasă, folosită mult timp ca depozit pentru făina de pește. Nu era decât o încăpere mare și acoperită, aparținând unui domn muncit de griji pe nume Horace Abbeville. Horace avea două neveste și șase copii, iar în răstimp de câțiva ani reușise, prin forța rugăminților și a persuasiunii, să acumuleze o datorie la băcănie cum nu era alta în Monterey. În acea după-amiază, Horace intrase în băcănie, iar chipul său obosit și sensibil tresărise la expresia de severitate care îi întunecase fața lui Lee. Degetele grăسune băteau darabana pe covorașul de cauciuc. Horace își așezase mâinile cu palmele în sus pe vitrina cu trabucuri.

- Se pare că-ți datorez o groază de bani, a spus el simplu.

Dinții lui Lee au lucit apreciativ în fața unei abordări atât de diferite de cele cu care era obișnuit. A dat din cap cu gravitate, dar a așteptat să se desfășoare continuarea farsei.

Horace și-a udat temeinic buzele cu limba, dintr-un colț până în celălalt.

- Nu-mi place să știu că deasupra capului copiilor mei atârnă chestia asta, a continuat el. Pun pariu că nici un pachet de gumă mentolată nu le-ai da acum.

Fața lui Lee Chong a aprobat această concluzie.

- Gloază de bani, a repetat el.

Horace a continuat:

- Știi clădirea aia a mea de dincolo de calea ferată, unde e făină de pește.

Lee Chong a încuviințat din cap. Era făina lui de pește.

- Dacă ți-aș da-o ție..., s-a avântat Horace. Mi-ai șterge toată datoria?

Lee Chong și-a dat capul pe spate, fixându-l pe Horace prin ochelarii cu jumătate de lentilă în timp ce mintea îi sărea de la o socoteală la alta, iar mâna dreaptă se mișca neliniștită pe șirurile numărătorii. A cântărit construcția, care nu era cine știe ce, și terenul, care s-ar fi putut dovedi valoros dacă o fabrică de conserve ar fi vrut să se extindă.

- Sigul, a spus Lee Chong.

- Păi, atunci, scoate registrul și eu îți fac o hârtie de mână că locul e acum al tău.

LIBRIS

We know
books

Horace părea grăbit.

– Nu nevoie hâltii, a spus Lee. Fac hâltie cu datolie achitată.

Au încheiat afacerea cu demnitate, iar Lee Chong a pus la bătaie și o sută de „Old Tennis Shoes“. După ce au terminat, Horace Abbeville a tăiat-o drept peste maidan, a trecut de chiparoși, a traversat calea ferată și podețul de lemn până la clădirea care fusese a lui, iar acolo s-a împușcat pe un morman de făină de pește. Și, deși nu are legătură cu povestea asta, nici unul din copiii lui Abbeville, indiferent de mamă, nu a mai dus vreodată lipsă de gumă de mestecat mentolată.

Dar să revenim la seara respectivă. Horace era întins pe catafalc cu ace de îmbălsămare înfipte în el, iar cele două neveste stăteau îmbrățișate pe treptele casei (au fost prietene bune până după înmormântare, când și-au împărțit copiii și nu și-au mai vorbit niciodată). Lee Chong stătea în spatele vitrinei cu trabucuri, iar privirea sa căpruie și blândă era întoarsă spre interior, contemplând o mare calmă și eternă de mâhnire chinezească. Știa că nu ar fi putut să-l împiedice, dar își dorea să fi știut măcar și poate să fi încercat să-l ajute. Fără îndoială, dreptul inviolabil al unui om de a se sinucide era adânc înrădăcinat în bunătatea și înțelegerea lui Lee, dar uneori un prieten poate face ca acest lucru să nu fie necesar. Lee plătise deja înmormântarea și trimisese un coș cu alimente familiilor îndurerate.

Acum Lee Chong era proprietarul clădirii Abbeville: un acoperiș solid, o podea solidă, două ferestre și o ușă. E adevărat că era plină cu mormane de făină de pește, ceea ce îi dădea un miros special și pătrunzător. Lee Chong s-a gândit să o utilizeze ca depozit pentru alimente, dar s-a răzgândit repede. Era prea departe și putea să intre oricine pe fereastră. Bătea cu verigheta de aur în covorașul de cauciuc, întorcând problema pe toate fețele, când a intrat Mack. Acesta era cel mai în vârstă, șeful, mentorul și, într-o mică măsură, exploatorul unui mic grup de bărbați care aveau în comun lipsa unei familii, a banilor și a oricăror ambiții dincolo de mâncare, băutură și satisfacție. Dar în timp ce majoritatea bărbaților, în goana lor după satisfacție, se distrug și, blazați, epuizați își ratează ținta, Mack și prietenii săi abordau satisfacția cu lejeritate, discret și o absorbau încet. Mack și Hazel, un tânăr foarte vânjos, Eddie, care ocazional ținea locul barmanului în La Ida, Hughie și Jones, care adunau din când în când broaște și pisici pentru Laboratorul de Biologie, locuiau acum cu toții în țevile mari și ruginite de pe maidanul de lângă băcănia lui Lee Chong. Adică locuiau în țevi când ploua, iar când era frumos locuiau la umbra chiparoșilor întunecați de la marginea maidanului. Crengile se pliau în jos formând un acoperiș sub care puteai sta întins, urmărind mersul și vitalitatea Străzii Sardinelor.

Lee Chong se crispă un pic când intră Mack și își trecu rapid privirea prin magazin, să se asigure că Eddie sau Hazel sau Hughie sau Jones nu intrașă și ei, pierzându-se printre produse.

Mack a dat cărțile pe față cu o onestitate cuce-ritoare.

– Lee, a spus el, eu și Eddie și ceilalți am auzit că deții clădirea Abbeville.

Lee Chong a încuviințat din cap și a așteptat.

– Eu și prietenii mei ne-am gândit să te întrebăm dacă am putea să ne mutăm acolo. O să-ți păzim proprietatea, a adăugat el repede. N-o să lăsăm pe nimeni să intre sau să strice ceva. Știi tu, copiii pot să spargă geamurile..., sugeră Mack. Cineva poa' să-i dea foc, dacă nu e nimeni care s-o păzească.

Lee își dădu capul pe spate și se uită în ochii lui Mack prin ochelarii lui cu jumătate de lentilă, iar ritmul pe care-l bătea cu degetul încetini în timp ce reflecta adânc. În privirea lui Mack se citeau bună-credință, prietenie și dorința de a mulțumi pe toată lumea. Și atunci de ce se simțea Lee puțin încolțit? De ce gândurile lui își croiau drum cu grija unei pisici printre cactuși? Propunerea fusese făcută cu candoare, aproape în spiritul filantropiei. Mentea lui Lee anticipă posibilitățile – nu, erau de fapt probabilități, iar ritmul degetului încetini și mai mult. Se văzu refuzându-l pe Mack și văzu și geamurile sparte. Apoi Mack i-ar propune a doua oară să-i păzească și să-i apere proprietatea, iar la al

doilea refuz, Lee ar simți miros de fum și ar vedea limbile flăcărilor lingând pereții. Mack și prietenii lui ar încerca să ajute la stingerea focului. Degetul lui Lee se opri calm pe covorașul pentru rest. Era învins. Știa asta. Nu-i mai rămânea decât să încerce să-și păstreze demnitatea, și erau șanse mari ca Mack să fie foarte generos în privința aceasta. Lee spuse:

– Vlei plătești chirie la locul meu? Vlei stai ca la hotel?

Mack zâmbi larg și se dovedi generos.

– I-auzi! exclamă el. E o idee, sigur. Cât?

Lee reflectă. Știa că nu contează cât le cere, oricum nu va primi nimic. N-avea decât să înainteze o sumă care chiar să-i lase demnitatea intactă.

– Cinci dola' pe săptămână, spuse Lee.

Mack își jucă rolul până la capăt.

– Tre' să vorbesc cu băieții, spuse el evaziv. Nu se poate patru dolari pe săptămână?

– Cinci dola', spuse Lee hotărât.

– Păi, să văd ce zic și băieții, răspunse Mack.

Și așa a rămas. Toată lumea era mulțumită. Și chiar dacă s-ar putea crede că Lee Chong a suferit o pierdere totală, mintea lui nu funcționa așa. Geamurile nu erau sparte. Nu a izbucnit nici un incendiu și, deși chirie nu i s-a plătit niciodată, dacă chiriașii aveau bani, și destul de des se întâmpla să aibă, nu le trecea prin minte să-i cheltuiască altundeva decât în băcănia lui Lee Chong. Obținuse de

LIBRIS | We know books

fapt exclusivitate asupra unui mic grup de potențiali clienți activi. Dar era mai mult de atât. Dacă vreun bețiv făcea probleme în băcănie, dacă din New Monterey coborau hoarde de copii puși pe jaf, era de-ajuns ca Lee Chong să-i cheme și chiriașii lui îi săreau în ajutor. Și se mai stabilise o legătură: nu poți fura de la binefăcătorul tău. Ceea ce câștiga acum cu conservele de fasole, roșiile, laptele și pepenii acoperea cu vârf și îndesat chiria. Și dacă băcăniile din New Monterey începeau să aibă brusc pierderi mari, lucrul acesta nu îl privea defel pe Lee Chong.

Băieții s-au instalat, iar făina de pește a dispărut. Nimeni nu știe cine a botezat casa, dar de-atunci înainte a rămas cunoscută ca „Palatul azil de noapte și grătar“. În țevi și sub chiparoși nu fusese loc de mobilă și alte rafinamente care nu sunt doar semnele, ci și limitele civilizației noastre. Odată mutați în „Palatul azil de noapte“, băieții s-au apucat să-l mobileze. Au apărut un scaun, un pat de campanie și încă un scaun. Un magazin de menaj i-a sponsorizat cu o cutie de vopsea roșie, și asta, fără rezerve, deoarece nici n-a aflat vreodată, iar pe măsură ce apăreau o masă sau un scaun nou, erau imediat vopsite, ceea ce nu doar înfrumuseța obiectul, ci îl și făcea de nerecunoscut în caz că fostul proprietar ar fi aruncat o privire în casă. Și astfel a început să funcționeze „Palatul azil de noapte și grătar“. Băieții ședeau în fața ușii și priveau peste șine, maidan

LIBRIS | We know books

și stradă direct în ferestrele din față ale Laboratorului de Biologie. Iar noaptea auzeau muzica din laborator. Și îl petreceau pe Doc din priviri ori de câte ori traversa strada să ia bere de la Lee Chong. Și atunci Mack spunea:

- Tare cumsecade mai e Doc. Ar trebui să facem ceva pentru el.